

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΟΔΩΡΑ Η ΜΙΜΑΔΑ ΧΟΡΕΥΤΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑ

Κωνσταντινούπολη, 503-512 μ. Χ., περίπου

1. Εισαγωγή

Σκοπός του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι να αναφερθούμε σε όσο το δυνατόν περισσότερα δεδομένα και περιστατικά που επηρέασαν καθοριστικά και στιγμάτισαν την τρυφερή ηλικία της τότε παιδούλας, Θεοδώρας. Μόνο έτσι, πιστεύω, θα υπάρξει απάντηση και λύση σε κάποια από τα πιο αινιγματικά σημεία της μετέπειτα ενήλικης ζωής της. Τότε θα δοθεί, ίσως, η δυνατότητα στον κάθε αναγνώστη, ώστε να ερμηνεύσει και κατανοήσει τη σχέση και συμβίωση της με τον σύζυγό της Ιουστινιανό, όπως και τον αμφιλεγόμενο, αλλά συγχρόνως εντυπωσιακό τρόπο που διαχειρίστηκε τη μοναρχία της.

2. Βασική αρχαία πηγή

Προκόπιος

Κατά τον Προκόπιο δε θα μπορούσε να υπάρχει χειρότερη παιδική ηλικία και ανατροφή από αυτήν της Θεοδώρας Της γυναίκας που, όπως διαρκώς τονίζει στην ιστορία του, συνδέθηκε με τον «δαίμονα» αυτοκράτορα Ιουστινιανό, τον παντρεύτηκε και μαζί του κυβέρνησε πέρα ως πέρα τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.¹ Έτσι, κατά τα γραφόμενα του, όταν ο φύλακας των θηρίων της φατρίας των Πρασίνων² Ακάκιος πέθανε, εγκατέλειψε ανυπεράσπιστες γυναίκα και τρεις ορφανές

¹Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμεν., τόμ. VI, κεφ. IX, πργφ. 1, σ. 102.

²Στην Κωνσταντινούπολη ο Δήμος ήταν χωρισμένος στις δύο φατρίες των Πρασίνων και των Βένετων, που όπως φαίνεται προήλθαν από τα τέσσερα κόμματα του Ρωμαϊκού τσίρκου. Επί της βασιλείας του Αναστασίου, η λαϊκή αυτή φρενίτιδα επιτεινόταν από θρησκευτικό φανατισμό. Από την πρωτεύουσα η επιδημία αυτή μεταδόθηκε στις επαρχίες και στις πόλεις της Ανατολής σε βαθμό που από τη διαφορά μεταξύ των χρωμάτων δύο ομάδων «οπαδών», προέκυψαν δύο ισχυρές και ασυμφιλίωτες φατρίες που κλόνησαν από τα θεμέλια την ανίσχυρη κυβέρνηση. Οι λαϊκές διαμάχες που πήγαζαν από τα σοβαρότερα συμφέροντα ή από τα πιο σεβαστά αιτήματα, σπάνια μπορούσαν να

ανήλικες κόρες. «Π δS γυνῦ ΤκπεσοἘσα Υτέρω Ανδρσ Τς κοίτην ελθεν,...τούτου Τπιμελήσασθαι τἌ λοιπἌν Νμελλεν». ³ Πολύ σύντομα τα κορίτσια απέκτησαν πατριό για να ασχοληθεί με την οικογένεια και τη δουλειά, σχολιάζει ο Προκοπίος με κάποια ίσως ειρωνική χροιά. Η χήρα του «ζέπεσε» και βρήκε αντικαταστάτη του τόσο για την κλίνη της, όσο και για τη δουλειά στο τσίρκο. Αλλά ο πρώτος χορευτής⁴ των Πρασίνων Αστέριος, για κάποιους λόγους «πελατειακών σχέσεων»,⁵ «τους έδωξε» από εκείνη τη θέση και την έδωσε σε κάποιον άλλο από τον οποίο, ίσως και να χρηματίστηκε. Τότε, με κάποιο έξυπνο ελιγμό της μητέρας της μικρής Θεοδώρας, ο πατριός επαναπροσλήφθηκε, όμως, αυτή τη φορά ως φροντιστής θηρίων της φατριάς των Βενέτων.⁶ Στο μεταξύ, τα κορίτσια μεγάλωσαν και καθώς ήταν καλόσχημα και εύμορφα, η μητέρα τους, από πολύ νωρίς, τις ώθησε τη μία μετά την άλλη στη σκηνή του θεάτρου, φιλοδοξώντας να τις κάνει φημισμένες εταίρες.⁷

Αναφορικά με το κείμενο του Προκοπίου, παρατηρούμε ότι ο Καισαρέας χρονικογράφος φαίνεται να μη διαθέτει κανένα θετικό στοιχείο προς καταγραφή, σχετικά με την παιδική ηλικία της Θεοδώρας. Δεν της συγχωρεί τίποτε, μήτε καν τις

συγκριθούν σε πείσμα με εκείνη την κωμικοτραγική διαφωνία που ενέσκηψε μέσα στη γαλήνη των οικογενειών που χώρισε φίλους και αδελφούς κι έβαλε τις γυναίκες στον πειρασμό-μολονότι οι ίδιες σπάνια εμφανίζονταν στο τσίρκο-να υιοθετούν τις προτιμήσεις των εραστών τους ή να εναντιώνονται στις επιθυμίες των συζύγων τους. Κάθε νόμος ανθρώπινος ή θείος καταπατήθηκε με απώτερο στόχο την επιτυχία του κόμματος οι τυφλωμένοι από πάθος οπαδοί αδιαφορούσαν για κάθε καταστροφή που προκαλούσαν και η οποία έπληττε ατομικά ή δημόσια συμφέροντα. Η αυθαιρεσία χωρίς την ελευθερία της δημοκρατίας ξαναζούσε στην Αντιόχεια και στην Κωνσταντινούπολη και η υποστήριξη μιας φατριάς έγινε απαραίτητη σε κάθε υποψήφιο που διεκδικούσε πολιτικό ή εκκλησιαστικό αξίωμα. Μια μυστική προσκόλληση στην οικογένεια ή στην αίρεση του Αναστασίου αποδιδόταν στους Πρασίνους: οι Βένετοι, πάλι, ήσαν φανατικά αφοσιωμένοι στην υπόθεση της Ορθοδοξίας και στον Ιουστινιανό, ενώ, ο ευγνώμων πάτρωνάς τους προστάτευε πάνω από πέντε χρόνια τις ατασθαλίες μιας φατριάς, της οποίας παρέβλεπε τις συχνές οχλοκρατικές εκδηλώσεις που κατατρόμαζαν το Παλάτι, τη Σύγκλητο, και τις πρωτεύουσες της Ανατολής: βλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμ., τόμ. VI, κεφ. IX, πργφ. 2-3, σ. 102. πρβλ. Gibbon, *Ιστορία της Παρακμής και της Πτώσεως της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας*, τόμ. IV, σσ. 220-240.

³ Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμ., τόμ. VI, κεφ. IX, πργφ. 4, σ. 102.

⁴ Χορευτής ή ορχηστής: βλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμ., τόμ. VI, κεφ. IX, πργφ. 5-7, σσ. 102-104. πρβλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 38.

⁵ Ο Αστέριος τους έδωξε γιατί του έκαναν μια προσφορά την οποία δεν μπορούσε να αρνηθεί, συγκεκριμένα «κάποιος άλλος του είχε προσφέρει χρήματα». Δεν πρόκειται κατ'ανάγκη για περίπτωση χρηματισμού με την τρέχουσα έννοια του όρου, εάν αξιολογηθεί η δομή της κοινωνίας της ύστερης αρχαιότητας, η οποία εγγυόταν την κινητικότητα, τις εναλλαγές, ακόμα και τον γρήγορο πλουτισμό, χάρη στην ύπαρξη σχέσεων που σπάνια ήταν αυστηρά επαγγελματικές, αλλά συχνά συγγενικές, γεωγραφικές, θρησκευτικές και με μια λέξη πελατειακές, άρα επισφαλείς και αυθαίρετες: βλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμ., τόμ. VI, κεφ. IX, πργφ. 5-6, σ. 102. πρβλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 53.

⁶ Πρόκειται για τη δεύτερη φατρία του ιππόδρομου: βλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμ., τόμ. VI, κεφ. IX, πργφ. 6-7, σσ. 102-104. πρβλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 53.

⁷ Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμ., τόμ. VI, κεφ. IX, πργφ. 1-9, σσ. 102-104.

κατώτερες καταβολές της, καθώς και τους αμόρφωτους και, κατά κάποιο τρόπο, αδαείς γονείς της, οι οποίοι, αυτοί και μόνο θα μπορούσαν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις αντίξοες συνθήκες ζωής, αλλά και τα προαναφερόμενα, από τον ίδιο συγγραφέα, «ατοπήματα» της τότε «αισθητά» νεαρής και άπειρης, μικρής Θεοδώρας. Έτσι, περιοριζόμενοι, αρχικά, στον λίβελλο του Προκοπίου και ταυτόχρονα εξετάζοντας, προσεκτικά και αμερόληπτα, όλα τα δεδομένα των υπόλοιπων βιογράφων της, ελπίζουμε να εξηγήσουμε και εκ των υστέρων να κατανοήσουμε το μένος του, σύγχρονου της Θεοδώρας, συγγραφέα για την πολυσυζητημένη αυτοκράτειρα.

3. Σύγχρονοι βυζαντινολόγοι – Ιστορικοί συγγραφείς – Μυθιστοριογράφοι

3.1 C. Diehl

Σχετικά με την παιδική ηλικία της Θεοδώρας, κρίνω πως η εξιστόρηση του C. Diehl, αρκετά παράλληλη και παρεμφερής με εκείνη του Προκοπίου, διαθέτει, επιπλέον, έναν πιο εκλεπτυσμένο, ραφιναρισμένο θα έλεγα, τρόπο αφήγησης.⁸ Έτσι, από τον Γάλλο βυζαντινολόγο τονίζεται ότι η δευτερότοκη κόρη του αρκτοτρόφου Ακακίου και μετέπειτα άνασσα μεγάλωσε κάτω από την επίβλεψη μιας ελάχιστα αυστηρής και πρακτικής μητέρας, σε μια οικογένεια χωρίς ηθικές προκαταλήψεις. Από πολύ μικρή, έζησε μέσα στον «σκοτεινό» κόσμο των παρασκηνίων του Ιππόδρομου και έτσι, φυσικά, βρέθηκε εντελώς προετοιμασμένη για τη μελλοντική σταδιοδρομία της, αυτή δηλαδή της μιμάδας, χορεύτριας και μελλοντικής διάσημης εταίρας.⁹

3.2 Κ. Θεοχάρους

Ο Κ. Θεοχάρους σε σχετικό του κεφάλαιο για τη Θεοδώρα, απέχοντας, πιστεύω, από τον Προκόπιο, αλλά συναφής με τον C. Diehl, αναφέρει ότι γύρω στο 505 μ. Χ., περίπου, η οικογένεια του Ακακίου, με εκκίνηση την Πάφο της Κύπρου και με μια ύστερη προσωρινή εγκατάσταση στην Αντιόχεια της Συρίας, τελικά, έπειτα από

⁸C. Diehl, *Θεοδώρα*, κεφ. Ι, σσ. 13-15

⁹C. Diehl, *Θεοδώρα*, κεφ. Ι, σσ. 14 -15.

πολλές περιπέτειες και ταλαιπωρίες,¹⁰ κατέληξε και εγκαταστάθηκε μόνιμα στη Βασιλεύουσα.¹¹ Εκεί, σε μια πολιτεία τελείως διαφορετική από τον παράδεισο που ήλπιζαν πως εύρισκαν, οι απογοητεύσεις της οικογένειας του Ακακίου διαδέχονταν η μια την άλλη.¹²

Ο Κ. Θεοχάρους, ως μυθιστοριογράφος και καταγράφοντας αρκετές άγνωστες και έως τώρα ανύπαρκτες, στα κείμενα των Προκοπίου και C. Diehl, λεπτομέρειες, αποφαίνεται πως, αρχικά, η «ανώνυμη» μητέρα της Θεοδώρας και στην προσπάθεια της να εξασφαλίσει δουλειά στον άντρα της, εξαπατήθηκε από τον Δήμαρχο των Πράσινων «Διογένη»¹³ Έπειτα, κάποια στιγμή, εμφανίσθηκε μπροστά τους ο «λένονας» Φίλιππος¹⁴ που έγινε ο προστάτης τους. Βοήθησε τον Ακάκιο να πάρει τη θέση του αρκουδοτρόφου στον Ιππόδρομο,¹⁵ αλλά με ιδιοτελή σκοπό και δεδομένου ότι παρακρατούσε ένα μέρος του μισθού του φτωχού σαλτιμπάγκου. Εν τούτοις, παρά την εκμετάλλευση του θηριοτρόφου από τον Φίλιππο, εκείνος, η γυναίκα και οι τρεις κόρες του είχαν ήδη εξασφαλίσει στέγη και φαγητό και, προς στιγμή, όλα πήγαιναν καλά. Όμως, κάποια μέρα, ο «άτυχος» πατέρας της Θεοδώρας σκοτώθηκε από το χτύπημα μιας αρκούδας και τοιουτοτρόπως η οικογένειά του, εγκαταλειμμένη από τη συντεχνία των άλλων συναδέλφων θηριοτρόφων, κατέληξε για τα καλά πια στα χέρια του προαγωγού, η δε χήρα του αναγκάστηκε να καταστεί ομόκλινή του και να εκδίδεται για να του αποφέρει κέρδη.¹⁶ Όχι ότι η μητέρα της Θεοδώρας υπήρξε άτομο «ανεπίληπτης» ηθικής, σχολιάζει ο Κ. Θεοχάρους. Άλλωστε, μια γυναίκα που έχει μεγαλώσει στα κατώτατα κοινωνικά στρώματα, είχε πλέον ξεχάσει την έννοια μιας τέτοιας λέξης.¹⁷

3.3 P. Cezaretti

¹⁰Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. I, κεφ. I-III, σσ. 11-36.

¹¹Επωνομασία της Κωνσταντινούπολης: βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. I, κεφ. IV, σ. 49.

¹²Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. I, κεφ. III, σσ. 36-41.

¹³Κατά τον Κ. Θεοχάρους, το όνομα του αρχηγού ή δημάρχου της φατρίας των Πρασίνων: βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. I, κεφ. III, σσ. 41-42.

¹⁴Ένας από τους προαγωγούς της Κωνσταντινούπολης, καταγόμενος από την Κιλικία: βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, κεφ. IV, σ. 49.

¹⁵Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, κεφ. I-V, σσ. 1-56.

¹⁶Η μητέρα της Θεοδώρας άφηγε τα παιδιά της στη φροντίδα μιας γυναίκας που μισθωνόταν από τον προαγωγό της, Φίλιππο, ενώ εκείνη τριγύριζε στις αγορές και τις στοές της Πόλης για να συνευρεθεί με πελάτες και, έτσι, να εξασφαλίσει το φαγητό των παιδιών της: βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. I, κεφ. V, σσ. 54-56.

¹⁷Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, κεφ. III-V, σσ. 41-56.

«Είχα στον κήπο μία όμορφη ροδιά,
ήρθε ο άνεμος την ξερίζωσε,
την πήρε μακριά.
Είχα στον κήπο μία γαρυφαλιά
Κόκκινη και μυρωμένη.
Ελάτε γειτόνισες να τη δείτε ρημαγμένη.
Άνδρα μου και παλικάρι,
Σου φωνάζω μα τ'αυτιά σου δεν ακούν.
Ο ήλιος έδυσε μα το φεγγάρι
τα μάτια σου πια δεν το θωρούν.
Χτες, σήμερα, καθημερινά σε φωνάζω, σου μιλώ
Στην καρδιά μου μέσα έχω φωτιά:
Τα όμορφα μάτια σου δεν βλέπουν πια.¹⁸

Σε αντίθεση προς τους Προκόπιο, C. Diehl και K. Θεοχάρους, ο P. Cezaretti, στο βιβλίο του για τη Θεοδώρα και ίσως για πρωτοτυπία, διάλεξε μια τέτοια λογοτεχνική και ποιητική αρχή. Τότε, καθώς μία ομάδα ιερέων συνόδευαν τον πατέρα της στην τελευταία του κατοικία και ευλογούσαν τον διαχωρισμό της ψυχής από το σώμα, μία άλλη ομάδα από μοιρολογίστρες, κατάλοιπο ενός παμπάλαιου μεσογειακού εθίμου, θρηνούσαν έναν νεκρό νεαρό γαμπρό του Σαλέντο, διεκτραγωδώντας έτσι τη μοναξιά όσων έμεναν πίσω. Εν τω μεταξύ, η νεκρική πομπή προχωρούσε ως την άκρη της πόλης με τα θεόρατα τείχη, τους πύργους και τις τάφρους που υπήρχαν για να προστατεύουν την «απόρθητη» Κωνσταντινούπολη. Και εκείνη ακριβώς τη στιγμή διάλεξε η μοίρα για να προβάλλει το μεγαλείο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Πάνω στην πρώτη τελετή και στον πρώτο πόνο μιας τρίχρονης, ορφανής μικρούλας, της Θεοδώρας.¹⁹

Αυτά, σύμφωνα με τον P. Cezaretti, συνέβαιναν στην Κωνσταντινούπολη, σημερινή «Ισταμπούλ» της Τουρκίας,²⁰ την τότε ευρασιατική πρωτεύουσα μιας Αυτοκρατορίας που αυτοαποκαλούνταν «Ρωμαϊκή». Ήταν γύρω στο 503 μ.Χ., περίπου, με τη μόνη διαφορά ότι ο χρόνος τότε μετρούνταν με διαφορετικό τρόπο,²¹ καθώς και η πρώτη Κυριακή που δημιουργήθηκε ο κόσμος σήμαινε την αρχή των «Αιώνων».²² Και,

¹⁸P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 22-23. πρβλ. Montinari, *Canti di piano e d'amore dall'antic Salento*, σ. 45.

¹⁹P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 21-23.

²⁰P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 24.

²¹Με βάση την Αγία Γραφή, ο Κύριος ξεκίνησε να φτιάχνει τον κόσμο μια Κυριακή του Μάρτη.Κανείς δεν διευκρίνισε αν ήταν στις 19 ή 25 του μήνα ή αν το έτος ήταν 5494, 5500, 5501, 5508 πριν από τη γέννηση του Χριστού: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 24.

²²Μεγάλες μονάδες μέτρησης χρόνου. Τότε κάθε «Αιών»διαρκούσε χίλια χρόνια και καθώς οι μέρες της δημιουργίας ήταν επτά, η «θαυμαστή πορεία των χιλιετιών» θα εξελισσόταν σε επτά γύρους (χιλιετίες). Για παράδειγμα όποιος γεννιόταν γύρω στο 6000, δηλαδή γύρω στο 500 μ. Χ. της

καθώς διατείνεται ο Ιταλός ιστορικός, όλα αυτά διαδραματίζονταν προ της εισόδου της ανθρωπότητας στον όγδοο μ. Χ. αι. Σε μια εποχή που δεν θα τέλειωνε ποτέ, τότε που, κατά τους εσχατολόγους, οι νεκροί, υποτίθετο ότι θα ανασταίνονταν, οι δίκαιοι θα ευδαιμονούσαν και οι αμαρτωλοί θα τιμωρούνταν αιώνια.²³

«.....Η ζωή της αποκάλυψε το πρόσωπο της όταν ήταν ακόμα κοριτσάκι. Είχε τη μορφή μιας εκδήλωσης, μιας τελετής. Δεν υπήρχε πατέρας να τη μνήσει ή να την προστατεύσει. Δεν υπήρχε ούτε αυτό που σήμερα ονομάζουμε αξιοπρέπεια ή διακριτικότητα. Το φέρετρό ήταν ξεσκεπαστο,²⁴ σκεπασμένο με φρέσκα λουλούδια και δίπλα στον Ακάκιο τα εργαλεία της δουλειάς του, το μαστίγιο, η τρίαίνα με τα οποία πειθαρχούσε ή κέντριζε τα ζώα του...και παραπίσω η γυναίκα του με τα μαλλιά της ξέπλεκα, λυτά,...κρατώντας στο χέρι τα τρία κοριτσάκια της.....».²⁵
Και όλα γίνονταν κάτω από το βλέμμα του ουρανού.....».²⁶

Αντίθετος και ο P. Cezaretti στις απόψεις του αναφορικά με την παιδική ηλικία της Θεοδώρας, αλλά και σε συμφωνία με τον C. Diehl και τον K. Θεοχάρους, εξιστορεί ότι, γύρω στο 503 μ.Χ., περίπου, η ζωή της χήρας του σαλτιμπάγκου-αρκουδοτρόφου Ακάκιου και των τριών της κοριτσιών δεν ήταν καθόλου εύκολη. Το πρωί αντιμετώπιζαν μόνες τη «res severa» δηλ. τη «σοβαρή υπόθεση»²⁷ της καθημερινής ζωής, ενώ το βράδυ κάτω από το φως του λυχναριού, η μητέρα διηγούνταν, μεταξύ άλλων, στις κόρες της τους μύθους για το παρελθόν και παρόν της ένδοξης Πόλης του Κωνσταντίνου.²⁸ Διότι όπως οι πεντακόσιες χιλιάδες και πλέον κάτοικοι της πρωτεύουσας, έτσι και οι τέσσερις γυναίκες θεωρούσαν τους εαυτούς τους «εκλεκτούς» και τυχερούς που ανήκαν στον πληθυσμό της «Δεύτερης Ρώμης».²⁹

Σε ευθυγράμμιση με τον C. Diehl και τον K. Θεοχάρους, ο P. Cezaretti ισχυρίζεται πως το πρώτο διάστημα η μητέρα, ενδέχεται να κατέφυγε στο δίκτυο βοήθειας του

χριστιανικής εποχής, όπως η Θεοδώρα, θα βίωνε την είσοδο της έβδομης χιλιετίας, την εποχή της φιλανθρωπίας, της ευσπλαχνίας και της δόξας του ανθρώπου: P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 24 - 26. πρβλ. L. Rydén, *The Life of Saint Andrew the Fool*, σ. 204, στιχ. 2.954, πρβλ. L. Rydén, *I santi folli di Bizanzio*, σ. 204.

²³ Βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 24-26.

²⁴ Το ξεσκεπαστο φέρετρο σήμαινε έλλειψη αξιοπρέπειας. Βλ.: P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 21.

²⁵ Τα λυτά μαλλιά ήταν για τους Βυζαντινούς ένδειξη πένθους. Βλ.: P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 21.

²⁶ Τσεζαρετι, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 21-23

²⁷ Σενέκα, *Epistulae Morales*, κεφ. III, πργρ.2-4, σσ. 55-59.

²⁸ Οι διάφορες ιστορίες και θρύλοι έλεγαν πως κανείς δε θα τολμούσε να κατακτήσει ή να εκπορθήσει την Πόλη του Κωνσταντίνου, τη λεγόμενη «Νέα Ιερουσαλήμ», λόγω της ιδιαίτερης σημασίας που είχε για τον χριστιανισμό, αλλά και «Δεύτερη Ρώμη», εφ' όσον είχε κληρονομήσει από την Πρώτη όχι μόνο την πολιτική πρωτοκαθεδρία, αλλά και την αστική και διοικητική οργάνωση: P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 26-27, πρβλ. G. Dragon, *Constantinopoli, Nascita di Una Capitale*, σσ. 200-210.

²⁹ P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 28.

Πατριαρχείου, το οποίο είχε αναλάβει υπό την προστασία του το «τάγμα των χηρών».³⁰ Σε αυτές μοίραζε τροφή, ρούχα, παρείχε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και πνευματική καθοδήγηση για υπομονή και πίστη στη Θεία Χάρη. Μια άλλη ενδεχόμενη λύση θα ήταν για τη μητέρα να δώσει τα παιδιά της για υιοθεσία ή να τα αφήσει σε μοναστήρι και η ίδια δε να μπει σε πτωχοκομείο. Κατά τον P. Cezaretti, όμως, δεν απαρνήθηκε τις κόρες της αποφασισμένη όχι μόνο να συνεχίσουν μαζί τη ζωή τους αλλά και να τα καταφέρουν.³¹

Ο Ιταλός ιστορικός, σχεδόν σε ταύτιση με τον C. Diehl και τον K. Θεοχάρους, καταγράφει πως η γυναίκα του Ακακίου ήταν βέβαια χριστιανή, αλλά όχι μέχρι αυταπάρνησης. Ζωηρής ιδιοσυγκρασίας η ίδια, αν και ένοιωθε μεγάλη στοργή για τα παιδιά της και επιθυμούσε να τα φροντίσει, εν τούτοις, δεν μπορούσε να παραμείνει ούτε η τεθλιμμένη συμβία του μακαρίτη, μήτε η «νύμφη του Χριστού».³² Έχοντας ήδη συνάψει πολλούς δεσμούς και ερωτικές σχέσεις έξω από τους κόλπους της εκκλησίας, όλα αυτά τα εκμεταλλεύτηκε και κάποια στιγμή οι τρεις αδελφές απέκτησαν πατριό «που έπρεπε να ασχολείται με την οικογένεια και με τη δουλειά».³³ Κατά τον P. Cezaretti υπάρχει ασάφεια στο αν πρόκειται για δεύτερο γάμο ή απλή συμβίωση, δηλαδή «*more uxorio*». Όμως τελικά, ό,τι και αν συνέβη, ο ρόλος του δεύτερου σύζυγου της χήρας παραμένει σιωπηλός και αφανής στο ιστορικό σκηνικό. Ήταν σαν ένα είδος σωσία, αναπληρωτή, απαραίτητου ώστε να διατηρηθεί το εισόδημα και η θέση του μακαρίτη της οποίας «ως ομότιμος κάτοχος» παρουσιάζεται η μητέρα.³⁴

Κατά τον P. Cezaretti, που, σε δυσαρμονία με τον Προκόπιο, αλλά ως προς το βασικό σκεπτικό, πιστεύω, συνακόλουθος του C. Diehl και του K. Θεοχάρους, η παραπάνω αναφερόμενη εξέλιξη οφείλεται στον «ορχηστή» Αστέριο,³⁵ αρχηγό των Πρασίνων,³⁶

³⁰P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 28, πρβλ. Παλλάδιου, *Διάλογος περί της ζωής του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου*, πργφ. 5, πρβλ. Migne, *Patrologia Graeca*, τομ. XLVII, πργφ 20.

³¹P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. 1, σ. 28-31.

³²P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. 1, σ. 32.

³³P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 32, πρβλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμεν., τόμ. VI, κεφ. IX, πργφ. 4, σ. 202.

³⁴P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. 1, σ. 32.

³⁵Αξίωμα του υπεύθυνου για την οργάνωση των θεαμάτων, την επιλογή προσωπικού, αλλά και τη διαχείριση κονδυλίων. Αυτού που τελικά είχε την πολιτική και διοικητική ευθύνη για τα θεάματα: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 38.

³⁶Ομάδες φανατικών του ιππόδρομου, οι φατρίες των Πρασίνων και των Βένετων, κληρονόμων μιας παράδοσης που οι ίδιοι την είχαν απλοποιήσει και η οποία στην αρχαία Ρώμη ήθελε να υπάρχουν

της μιας δηλαδή από τις δύο αντίπαλες φατρίες του Ιππόδρομου.³⁷ Διότι, σύμφωνα με το κείμενο του Ιταλού ιστορικού, αυτός είχε αποφασίσει τη διαδοχή του αποθανόντα Ακακίου, όχι μόνο στη θέση του θηριοτρόφου του Ιππόδρομου, αλλά και στο πλευρό της συζύγου του και των τριών κοριτσιών του.³⁸ Βέβαια, παραμένει άγνωστο αν για όλα αυτά που πρόσφερε ο ορχηστής είχε και κάποια ανταλλάγματα. Όμως, αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι και τότε ακόμη στην Κωνσταντινούπολη της ύστερης αρχαιότητας, στον «ομφαλό της οικουμένης» όπως αποκαλούνταν, επικρατούσαν τα οικονομικά, πολιτικά και «πελατειακά» κριτήρια για την ανάθεση της οιασδήποτε εργασίας.³⁹ Και φυσικά η υπόθεση της χήρας του Ακάκιου δεν θα πρέπει να αποτελούσε εξαίρεση, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι τα θεάματα είχαν θεσμικό χαρακτήρα και η οργάνωσή τους είχε ανατεθεί στις φατρίες της πρωτεύουσας ή ακόμη και άλλων πόλεων της αυτοκρατορίας, όπου Πράσινοι και Βένετοι⁴⁰ είχαν αναπτύξει δικό τους ιστό κοινωνικής αλληλεγγύης, καθεστώς που δεόντως εκμεταλλεύτηκε η μητέρα της Θεοδώρας.⁴¹

Ο Ιταλός ιστορικός αναφέρει πως επιθυμητός τρόπος ζωής για τις γυναίκες όλων των ηλικιών ήταν η «θαλάμεισις».⁴² Τα τρία, εν τούτοις, ορφανά κορίτσια του Ακακίου ήταν ελεύθερα να κυκλοφορούν στους δρόμους και εξαιτίας της ηλικίας τους, αλλά

τέσσερις factions (επιπλέον δηλ. οι Λευκοί και Κόκκινοι). Οι κερκίδες του ιππόδρομου ήταν απαγορευμένες στους κληρικούς, στους μοναχούς και στις γυναίκες, ενώ ο αυτοκράτορας με την παρουσία του προσέδιδε λαμπρότητα και κύρος. Στην Πλατεία Ατ Μείντανι, στη βάση του στύλου του Θεοδοσίου Α' (379-395), διασώζεται μια σκαλιστή παράσταση όπου διακρίνεται ο αυτοκράτορας στο περίφημο θεωρείο «Κάθισμα» που συνέδεε τον ιππόδρομο με το «Ιερόν παλάτιον». Για τον Ιππόδρομο επίσης αφθονούσαν οι ερμηνείες και οι αλληγορίες. Σε πολύ κόσμο αποτελούσε την αποκάλυψη των μυστηρίων του σύμπαντος. Ο στίβος συμβόλιζε τη Γη ενώ τα κουβούκλια από τα οποία ξεκινούσαν τη διαδρομή τους τα άρματα σήμαιναν τους δώδεκα μήνες του χρόνου ή τα δώδεκα ζώδια: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. 1, σσ. 34-35.

³⁷Οι διάφορες αφηγήσεις και η σύγχρονη αρχαιολογία επιβεβαιώνουν ότι ο ιππόδρομος, ως προς τις διαστάσεις του τουλάχιστον, ήταν θέαμα μοναδικό, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό που να θεωρείται «θαύμα της οικουμένης». Είχε μήκος γύρω στο μισό χιλιόμετρο, πλάτος διακόσια περίπου μέτρα και χωρούσε τουλάχιστον εκατό χιλιάδες θεατές, ίσως το ένα πέμπτο του συνόλου του αστικού πληθυσμού (εικ.10). Στην αρχαία αυτοκρατορική Ρώμη υπήρχε το εξίσου επιβλητικό ιπποδρόμιο κάτω από τον Παλατίνο Λόφο: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. 1, σ. 34.

³⁸Βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 29-30.

³⁹P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. 1, σ. 39.

⁴⁰Εδώ αναφέρεται η αβέβαιη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους Πρασίνους και τους Βενέτους ως προς την ιστορική τους υπόσταση και το πρόβλημα που θέτουν στην Ιστοριογραφία: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. 1, σ. 39.

⁴¹P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, 1, σ. 39.

⁴²Ζωή κρυμμένη στον γυναικωνίτη, και οι σπάνιες γυναικείες φιγούρες οι οποίες εμφανίζονταν στους δρόμους και σε δημόσιους χώρους, συνοδευόμενες συχνά από σχόλια αποδοκιμασίας, ήταν άτομα που εποτελούσαν τα ταπεινά επαγγέλματα της ξενοδόχου, της πλύστρας και της μαγειρίσσας. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 40.

και λόγω της ταπεινής και κατώτερης κοινωνικής τους θέσης.⁴³ Μάλιστα οι δύο μεγαλύτερες αδελφές, ίσως, ακόμη να μη γνώριζαν να κλίνουν τα ελληνικά ρήματα, όμως, είχαν το δικαίωμα να πηγαίνουν στο «Κυνηγέσιον».⁴⁴ Εκεί, πρώτα ο πατέρας και μετά ο πατριός τους τους μάθαιναν να τα³/₄ζουν τα ζώα, να επικοινωνούν με αυτά, καθώς και να τα ηρεμούν με μια μυστική γλώσσα που απέρρευε από τη φωνητική που χαρακτηρίζει τη βρεφική ηλικία Έτσι, με τον τρόπο αυτό, οι επισκέψεις στο Κυνηγέσιον αποτέλεσαν σταδιακά μια καλή προετοιμασία για τη μελλοντική θεατρική καριέρα της Θεοδώρας.⁴⁵

Ο P. Cezaretti, πιο λεπτομερειακός από τον Προκόπιο, τον C. Diehl και τον K. Θεοχάρους, αναφέρει πως η παιδική ηλικία της Θεοδώρας υπήρξε άμεσα συνδεδεμένη με διάφορα παιχνίδια έξω από το σπίτι της στο Κοντοσκάλιο,⁴⁶ στους δρόμους, στις πλατείες και στους κήπους της Πόλης. Θα μπορούσε κανείς να φαντασθεί, εικάζει ο Ιταλός ιστορικός, την Κομιτώ, τη Θεοδώρα και την Αναστασία να παίζουν τις «τέσσερις πόρτες»⁴⁷ ή μαζί με αγόρια τον «Διάβολο στην αλυσίδα»,⁴⁸ ή ακόμη και το πιο σημαντικό, «παιγνίδι των Βασιλείων»⁴⁹ για το οποίο, από τον ίδιο τον συγγραφέα σημειώνεται: «Η μικρή Θεοδώρα δεν ήθελε με τίποτα να τελειώσει το παιγνίδι και με δυσκολία της έπαιρναν το κόκκινο πανί. Προτιμούσε να το κρατάει για τον εαυτό της, διπλωμένο στο μανίκι της...»⁵⁰ Επίσης, καθώς τα τρία κορίτσια τραγουδούσαν πολύ καλά, μάθαιναν τις μελωδίες διάφορων καλλιτεχνικών και

⁴³P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 40.

⁴⁴Μαρμάρινες κατασκευές με σκαλιστές και ελαφρά επικλινείς διαδρομές, στις οποίες κυλούσαν μπίλιες διαφορετικών χρωμάτων ανάλογα με την ομάδα και σε τυχαία διάταξη προς μια σειρά από τρύπες (εικ. 4). Το παιγνίδι δεν απαιτούσε καμιά δεινότητα, ήταν όμως ιδανικό για στοιχήματα. Στο αμφιθέατρο του Κυνηγέσιου, παρόμοιο με το Κολοσσαίο της Ρώμης, λάμβαναν χώρα οι λεγόμενες *venations*, το κυνήγι δηλαδή ζώων τα οποία είχαν την ατυχία να είναι ή μεγαλύτερα από τον άνθρωπο, όπως τα ελάφια, ή άγρια, όπως τα λιοντάρια και οι αρκούδες, που κάποτε τις φρόντιζε ο Ακάκιος: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 35-36.

⁴⁵Οι τρεις μικρές κόρες του Ακακίου έμαθαν πώς να επιβάλλονται με τη φωνή και τη στάση του σώματος, αυτό δηλαδή που αποκαλείται «εξουσία της χειρονομίας»: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 4.

⁴⁶Λιμάνι έξω από την Προποντίδα καθώς και φτωχική γειτονιά της Πόλης όπου έμενε η οικογένεια της Θεοδώρας: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 50.

⁴⁷Έπρεχαν από τη μια πόρτα στην άλλη και η τελευταία που έφτανε πλήρως πρόστιμο: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 50.

⁴⁸Συγκεκριμμένη μαρτυρία προκύπτει από μια μαρμάρινη αναπαράσταση στο Μουσείο του Βερολίνου, με απεικόνιση του παιγνιδιού, «ο διάβολος στην αλυσίδα», «Κωνσταντινούπολη, περ. 500, Κρατικό Μουσείο Βερολίνου»: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 50.

⁴⁹Παίζονταν με ένα κομμάτι ύφασμα έντονου κόκκινου χρώματος, σύμβολο της πορφύρας, που αποκλειστική χρήση της είχε ο αυτοκράτορας και κανένας άλλος. Όποιος τραβούσε αυτό το κομμάτι γινόταν ηγεμόνας και οι συμπαίκτες του αναλάμβαναν γύρω του τους ρόλους των υπουργών, των αξιωματούχων και των υπηρετών: P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σσ. 50-51.

⁵⁰P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 51.

επογγελματικών συντεχνιών και τις εκτελούσαν χώρια ή ως μικρό «τρίο» σε μαγαζιά και με αντάλλαγμα δώρα ευτελούς αξίας.⁵¹

Σε μόνιμη αντίθεση με τον Προκόπιο, αλλά σε συμφωνία με τον C. Diehl και τον K. Θεοχάρους, ο P. Cezaretti αποφαινεται πως οι γυναίκες της οικογένειας της Θεοδώρας πίστευαν στο Χριστιανισμό, γνώριζαν την υπόσχεση του Θεανθρώπου «*ο³ Νσχατοι Νσονται προϑτοι*» και ως εκ τούτου έψαλλαν ύμνους, όπως αυτόν των «*τριϑν παιδων Τν καμίνϑ*».⁵² Μάλιστα, ως χριστιανές, «Κωνσταντινουπολίτισσες» και «Ρωμαίες»,⁵³ οι τρεις νεαρές κοπέλες αγαπούσαν την ιστορία του Μεγάλου Κωνσταντίνου και της μητέρας του Αγίας Ελένης,⁵⁴ όπως και την ιστορία των δίδυμων αδελφών Ρώμου και Ρωμύλου, οι οποίοι, πίνοντας το γάλα της λύκαινας, ίδρυσαν πριν από αιώνες το ένδοξο κράτος των Ρωμαίων.⁵⁵

Ενώ, ο Προκόπιος, ο C. Diehl και ο K. Θεοχάρους ασχολήθηκαν, από ελάχιστα έως και καθόλου, με το θέμα της εκπαίδευσης της Θεοδώρας, ο P. Cezaretti σχολιάζει ότι εκείνα τα χρόνια του 6^{ου} αιώνα μ.Χ., στην Κωνσταντινούπολη, τον «*Φάρο της Οικουμένης*»⁵⁶ όπως επίσης αποκαλούνταν, η εκπαίδευση είχε υποστεί τεράστιες μεταβολές. Σημειώνεται ότι η αρχαία παιδεία είχε ήδη μεταμορφωθεί, ενώ, το Δίκαιο που όριζε τα του κόσμου, που καθόριζε την κοινωνική θέση και την περιουσία του καθενός, αντικαταστάθηκε από την υπόσχεση της άλλης ζωής στην «*Πόλη του Θεού*».⁵⁷ Η ευγλωττία ήταν μέτρο και απόδειξη κοινωνικής καταξίωσης και όχι συμμετοχής στα κοινά. Η λέξη «φιλόσοφοι» δεν σήμαινε πλέον αυτόν που με τους μαθητές και αντιπάλους του έκανε βαθυστόχαστες συζητήσεις σε κήπους και σε στοές, αλλά τους μοναχούς.⁵⁸ Άλλωστε, εκ μέρους των φιλοσόφων της «*θύραθεν παιδείας*», υπήρχε η άποψη ότι οι μοναχοί, όχι μόνο ελάχιστη σοφία μπορούσαν να

⁵¹P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σσ. 46-51.

⁵²P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σσ. 52-53.

⁵³Όταν κάποτε ο Απόστολος Παύλος ρωτήθηκε ποιός ήταν, αυτός απάντησε: «Ρωμαίος Πολίτης»: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 52, πρβλ. *Πράξεις Αποστόλων*, στιχ. 22, σσ. 25-27.

⁵⁴Ο Μ. Κωνσταντίνος νίκησε τον Μαξέντιο εν ονόματι του Σταυρού, ενώ η μητέρα του Ελένη ανακάλυψε τον Τίμιο Σταυρό στον Γολγοθά. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 52.

⁵⁵P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 52.

⁵⁶βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 45.

⁵⁷Τίτλος του συγγράμματος (413-426) του Αυγουστίνου, Επισκόπου της Ιπώνος, επηρεασμένου από τις εντυπώσεις που προκάλεσαν στον ίδιο, όταν ζούσε στη Βόρεια Αφρική, οι βαρβαρικές εισβολές στη λατινική Δύση: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σ. 65.

⁵⁸Στην κυριολεξία τους μοναχούς εκείνους που ζούσαν απομονωμένοι πάνω στις κορφές στύλων (στυλίτες), στα κλαδιά δένδρων (δενδρίτες), να τρώνε άγρα χόρτα (βοσκοί), ή να είναι χτισμένοι ζωντανοί σε κελιά ή σπήλαια (έγκλειστοι): βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 66-67.

παράγουν με το «άνθος του νου»,⁵⁹ αλλά επιπλέον παρουσίαζαν και μια αναχρονιστική έκφραση βίας και κτηνωδίας.⁶⁰ Αναφέρεται ακόμη πως το κράτος που παρείχε «Cρτον καq θεάματα», δεν παρείχε ωστόσο ουσιαστική εκπαίδευση. Η διδασκαλία ήταν ιδιωτική, ατομική και κλειστή οικογενειακή υπόθεση.⁶¹ Επιπλέον τα κορίτσια, κυρίως εκείνα των εύπορων οικογενειών, φυλάσσονταν μακριά από τα άλλα ως «κόρη οφθαλμού».⁶²

Εξαιτίας των παραπάνω δεδομένων, ο P. Cezaretti υποθέτει πως η Θεοδώρα ήταν υποχρεωμένη να αποκτήσει μια παιδεία διαφορετική. Όχι μέσα από πάπυρους και περγαμηνές, αλλά από αφηγήσεις και οράματα. Για τον λόγο αυτό είχε την προσοχή της πάντα τεταμμένη. Τα πρώτα στοιχεία της προσωπικότητάς της τα διαμόρφωσε περισσότερο με τις εικόνες παρά με τις λέξεις. Τα απόκτησε μέσα από τους χώρους των θεαμάτων, τον Ιππόδρομο, το Κυνηγέσιο και κατόπιν τα θέατρα τα οποία λειτούργησαν ως η ανοικτή ηλιόλουστη βιβλιοθήκη της. Επίσης, επειδή η Θεοδώρα είχε πρόσβαση στον Ιππόδρομο ανά πάσα στιγμή, αρχικά από τον πατέρα της και έπειτα λόγω της προστασίας της από τους Βενέτους, έβλεπε τα αρχαία αγάλματα με τις τρομακτικές, πολλές φορές, παραστάσεις ψύχραιμα. Μάλιστα, χάρη στην εμπειρία της με τα άγρια ζώα, ήταν εξοικειωμένη τόσο με την στήλη με τα φίδια, αφιερωμένη στον Απόλλωνα, όσο και με τη Σκύλλα, το ομηρικό τέρας. Οι παραστάσεις αυτές της αποκάλυπταν έναν καινούργιο κόσμο, γεμάτο δύναμη και κατορθώματα, όπως εκείνα του Ομηρικού ήρωα, Οδυσσέα, που η οξύνοια και γνώση του αποτελούσαν τα χαρακτηριστικά στοιχεία που τόσο λαχταρούσε να αποκτήσει η μικρή Θεοδώρα.⁶³

Ήταν εξαιρετικά απίθανο, γράφει ο P. Cezaretti, να έμαθε η Θεοδώρα και οι αδελφές της τις βάσεις γραφής και ανάγνωσης ή αριθμητικής από ιδιαίτερη διδασκαλία, αλλά

⁵⁹P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σ. 66.

⁶⁰Ως παράδειγμα αναφέρεται η λαϊκή μάρτυρας Υπατία, σπάνιο παράδειγμα γυναίκας φιλοσόφου, που λιθοβολήθηκε και κήκε ζωντανή στην Αλεξάνδρεια το 415 μ.Χ. από φανατικούς χριστιανούς, μπράβους της Εκκλησιαστικής ηγεσίας. Βλ.: P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σ. 67.

⁶¹Οι μικρές κόρες των ευγενών έμεναν στο σπίτι μακριά από τα αδιάκριτα βλέμματα και έγενφαν ή μελετούσαν αλφάβητο, γραμματική και Ιερές Γραφές κυρίως τους Ψαλμούς. Έβγαιναν από το σπίτι με τη συνοδεία θεραπεινίδων και μόνο για να λουστούν στις Θέρμες ή για την πνευματική τους καλλιέργεια με επισκέψεις σε χώρους λατρείας ή σε μοναστήρια. Ακόμη και όταν ενηλικιώνονταν, αν ήθελαν να δουν θέαμα, έπρεπε να το φέρουν σπίτι τους σε ιδιωτικές παραστάσεις, όπου ο αρχιθαλαμηπόλος ευνούχος κανόνιζε τα πάντα. Αυτό το πολύπλοκο πλαίσιο διαχωρισμού των γυναικών ήταν εδραιωμένο και εξυμνούνταν από τα κείμενα της ύστερης αρχαιότητας, καθώς και τα βυζαντινά: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 49-50.

⁶²P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 65-67.

⁶³P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 68-69.

μόνο από ομαδική και πιθανότατα σε κάποιο φιλανθρωπικό ίδρυμα. Ο ίδιος, μάλιστα, αναφέρει ότι σε λογοτεχνική αφήγηση ενός δραματικού περιστατικού της ενήλικης ζωής της «αυτοκράτειρας», τα χείλη της πρόφεραν «έπεα πτερόεντα». ⁶⁴ Και στο σημείο αυτό ο Ιταλός ιστορικός προβάλλει τις αντιρρήσεις του επειδή πιστεύει ότι είναι πολύ πιθανό, στη συγκεκριμένη δημοσιογραφική πηγή, αυτή η ρητορική δεινότητα της Θεοδώρας να μην έχει καμμία σχέση με αυτά που πραγματικά κατέθεσε η ίδια. Συγκεκριμένα, ο P. Cezaretti γράφει για την κόρη του Ακακίου: «Διότι ούτε ήταν ούτε θα μπορούσε να είναι υπόδειγμα παδείας της αρχαιότητας, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν ήξερε να χρησιμοποιεί καλά το λόγο». ⁶⁵ «Κατάφερε να σταχυολογήσει», επισημαίνει ο P. Cezaretti, «ένα τέτοιο ενιαίο υπόβαθρο παιδείας, τόσο διαφορετικής και υπερήφανης, μια κουλτούρα τόσο καταδική της στο περιθώριο της τότε επίσημης, που σφράγισε ανεξίτηλα το πνεύμα της». ⁶⁶

3. 4 G. Rachet

Ο G. Rachet παρουσιάζει τη Θεοδώρα το 512 μ.Χ., περίπου, μαζί με την αδελφή της Κομιτώ και την φίλη της Ελλαδία ⁶⁷ στην πλατεία του Μεγάλου Νυμφαίου. ⁶⁸ Κατά τον Γάλλο μυθιστοριογράφο, η δευτερότοκη κόρη του Ακακίου ⁶⁹ έμοιαζε σε εμφάνιση τη μητέρα της. «Είχε μαλλιά μακριά και βοστρυχωτά, μαύρα και λαμπερά σα μια νυχτιά μ' αστέρια, μάτια μεγάλα που σπινθηροβολούσαν από πνεύμα και κατεργαριά, πρόσωπο τέλειο ωοειδές, μια επιδερμίδα με λαμπερή χλωμάδα, χάρη στο λεπτό της κορμί, καθώς και μια θηλυκότητα και γοητεία που την έκαναν να ακτινοβολεί ολόκληρη». ⁷⁰ Όσο για τον χαρακτήρα της μετέπειτα αυτοκράτειρας, ο ίδιος

⁶⁴P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 50.

⁶⁵Στο συγκεκριμένο σημείο ο P. Cezaretti συμπληρώνει ότι η Θεοδώρα δεν θα είχε την παραμικρή παιδεία αν δεν συνέτεινε η μητέρα της, με την ευφυία και την ευρύτητα πνεύματος που διέθετε: «*Ούτε αυτό θα συνέβαινε αν η Θεοδώρα δεν είχε τη μητέρα που είχε*»: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 50.

⁶⁶P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, εισ. σ. 17.

⁶⁷Η Ελλαδία ή Χρυσομαλλώ, χορεύτρια, ήταν κόρη του Ελλαδίου, ενός από τους πιο διάσημους χορευτές της Κωνσταντινούπολης με δική του σχολή χορού: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 11-12.

⁶⁸Τα Νυμφαία ή Υδρεία ήταν υδρονομεία στα οποία γινόταν η μετοχέτευση του νερού των δεξαμενών, για να κατανεμηθεί κατόπιν στα διάφορα τμήματα της πόλης. Ήταν κτίσματα πολυτελέστατα, ψηλά, στολισμένα με αγάλματα και ζωγραφικές αναπαραστάσεις προς τέρψη των προσερχομένων: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 9.

⁶⁹Κατά τον G. Rachet η Θεοδώρα γεννήθηκε το 499 μ. Χ. στη Δάφνη, προάστιο της Αντιοχείας: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σ. 54.

⁷⁰Περιγραφή της Θεοδώρας από τον Παύλο (πλούσιο φοιτητή της Νομικής και φίλο της Κομιτών), στο φίλο του Ρουφίνο: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. II, σ. 34.

συγγραφέας την παρουσιάζει ως φύση ανεξάρτητη, με οξύ πνεύμα, θάρρος, τόλμη και ετυμολογία. Σημειώνει πως ήταν περήφανη και μάλλον απότομη σε αντίθεση με την πιο διπλωμάτισσα Κομιτώ, προσείλκυε τους άνδρες με τα λόγια της, ενώ από μικρή γνώριζε να κρύβει τη φιλαρέσκειά της.⁷¹

Σύμφωνα με τον G. Rachet, η Θεοδώρα, σε ηλικία δεκατριών περίπου ετών και ζώντας σε ένα περιβάλλον γεμάτο άνδρες, προαγωγούς και θεατρίνους, είχε ξεφύγει από την ασφάλεια και αθωότητα που, σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση, επιβαλλόταν για την ηλικία της. Ο πατριός της Τορνίκιος είχε πεθάνει πριν από δύο περίπου χρόνια, η πρωτότοκη αδελφή της Κομιτώ ήταν γνωστή πια εταίρα και θεατρίνα, ενώ, η μητέρα Βενέρια⁷² ήδη προετοιμάζε για το θέατρο και τη δεύτερη στη σειρά κόρη της. Μάλιστα, τη συμβούλευε να στοχεύει ψηλά, να βρίσκει πλούσιους και ηλικιωμένους εραστές και της δίδασκε τον τρόπο με τον οποίο έπρεπε να συμπεριφέρεται στα συμπόσια. Αρχικά, η άπειρη ανήλικη μικρή και μετέπειτα έμπειρη και τολμηρή αυτοκράτειρα άρχισε να παραπαίει. Αφύσικα ώριμη για την ηλικία της, αντιλαμβανόταν την αβέβαιη κατάσταση που βρισκόταν και, κάποια στιγμή, «σκιάχτηκε», προβληματίστηκε. Από τη μια την κολάκευαν οι φιλοφρονήσεις και τα δώρα των ανδρών, από την άλλη, όμως, κατανοούσε ολοένα και περισσότερο τη δυσχερή της θέση. Γνώριζε πως η μοίρα της ήταν σκληρή, ίσως, άδικη και ότι μάλλον θα έπρεπε να υποταχτεί σ'αυτήν. Τα παιδικά παιχνίδια με τις εξίσου παιδούλες αδελφές της όσο πήγαιναν και λιγόστευαν. Το μικρό κορίτσι αισθανόταν ανασφαλές μέσα στην οικογένειά του και έτρεμε στην ιδέα μήπως η ελαστικής ηθικής μητέρα ενέδιδε στο συμβόλαιο του προαγωγού Ξυναία⁷³ και την πουλούσε σε εκείνον⁷⁴ Και ενώ η Θεοδώρα πιεζόταν να ακολουθήσει ακούσια το παράδειγμα του ανήθικου, της εκπόρνευσης δηλαδή της μάνας και της μεγάλης της αδελφής, τότε ήταν που βρήκε τη δύναμη να πολεμήσει, να αντιδράσει και να προασπισθεί τα ιδανικά που μέχρι τότε πίστευε.⁷⁵

⁷¹G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 13-17.

⁷²Ο G. Rachet είναι ένας από τους λίγους, πιθανότατα, ιστορικούς που ονοματίζει τη μητέρα της Θεοδώρας: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 14.

⁷³Όνομα προαγωγού που πρότεινε στη μητέρα της Θεοδώρας να του πουλήσει τις δύο μεγαλύτερες κόρες της: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. I, 16-19.

⁷⁴G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 36-42.

⁷⁵G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. I-III, σσ. 14-42.

Στον G. Rachet, αντίθετα με τον Προκόπιο, τον C. Diehl και τον K. Θεοχάρους, αλλά σε σχετική σύμπνοια με τον P. Cezaretti, δεν αναφέρεται η οποιαδήποτε παιδεία που πήραν οι δύο αδελφές της Θεοδώρας αλλά μόνο η δική της εκπαίδευση. Από το βιβλίο του πληροφορούμαστε πως η ίδια πήγαινε κάθε απόγευμα στο σπίτι του Μακεδόνα φιλόσοφου Ιωάννη Στοβαίου⁷⁶ στο Φιλαδέλφιο,⁷⁷ όπου περνούσε ώρες ολόκληρες μελετώντας μαζί με το γιο του Σεπτίμιο, μαθηματικά, ιστορία και ρητορική. Ο Σεπτίμιος, συνομήλικος της μικρής κόρης του Ακακίου,⁷⁸ συνάντησε τη Θεοδώρα περίπου το 507 μ.Χ., στον Ιππόδρομο, όταν πήγε να δει τα ζώα με τον πατέρα του. Εκεί, καθώς η Θεοδώρα τάιζε τις αρκούδες βοηθώντας τον πατριό της Τορνίκιο,⁷⁹ τον περιήγησε στα κλουβιά και έτσι τα δύο παιδιά έγιναν φίλοι.⁸⁰ Τότε ο Στοβαίος, πατέρας του Σεπτιμίου, αναγνωρίζοντας την οξύνοια του μικρού κοριτσιού από τις εύστοχες απαντήσεις που έδινε, βεβαιώθηκε ότι θα ήταν όχι μόνο ευχάριστη συντροφιά αλλά και παράδειγμα προς μίμηση για τον γιο του. Θέλοντας λοιπόν να του δώσει κίνητρο για μελέτη, πρότεινε στη φτωχή θυγατέρα του αρκουδοτρόφου να πηγαίνει τα απογεύματα και να διδάσκεται μαζί με τον Σεπτίμιο. Η Θεοδώρα από την πλευρά της, θέλοντας όσο τίποτε άλλο να ξεχωρίσει και να μπορέσει να ξεφύγει από τον άθλιο και ταπεινό κόσμο που ανήκε, εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο την ευκαιρία που της δόθηκε από τη μοίρα. Τοιουτοτρόπως εξ αιτίας της περηφάνειας της και της αδάμαστης θέλησής της να πετύχει, σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, κατά την πληροφόρηση του G. Rachet, έμαθε να διαβάζει και να γράφει. Κάτι που κανείς στο περιβάλλον της δεν γνώριζε και ιδίως η μητέρα και οι αδελφές της.⁸¹

Κατά την ίδια μυθιστοριογραφία, δάσκαλος της Θεοδώρας υπήρξε και ο φιλόσοφος Ιωάννης Λαυρέντιος ή Λυδός (490-565 μ.Χ.) από τη Φιλαδέλφεια.⁸² Ο Λυδός, που μόλις στα είκοσι-τρία του χρόνια επονομάστηκε «Σοφός», συνάντησε τη Θεοδώρα στο σπίτι του φίλου του και δάσκαλου της κόρης του Ακακίου, Ιωάννη Στοβαίου και

⁷⁶Πλούσιος ειδωλολάτρης φιλόσοφος από τους Στόβους, μια εξελληνισμένη πόλη της Μακεδονίας: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 45-47.

⁷⁷Από τις καλύτερες συνοικίες της Κωνσταντινούπολης με τα πολυτελή μέγαρα των Πατρικίων: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σ. 43.

⁷⁸Κατά τον G. Rachet, η Θεοδώρα ήταν πιθανά κόρη ενός μονοφυσίτη ιερέα: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σ. 53.

⁷⁹Όνομα του πατριού της Θεοδώρας. Όπως και με τη μητέρα της Θεοδώρας, Βενέρια, ο ιστορικός G. Rachet, ίσως, είναι ο μόνος ή από τους λίγους που τους έδωσαν ονόματα: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 45-47.

⁸⁰G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 45-47.

⁸¹G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 46-47.

⁸²Πόλη της αρχαίας Λυδίας: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 46-47.

από τότε συνδέθηκε μαζί της με δυνατή φιλία που διήρκεσε, κατά τις ιστορικές πηγές,⁸³ καθ'όλη τη διάρκεια της σχετικά σύντομης ζωής της. Ο G. Rachet μάλιστα αποφαίνεται ότι ο ίδιος φιλόσοφος, μελετώντας της διοσημείες, τους οιωνούς δηλαδή του ουρανού προς του ανθρώπους, τους «ειδούς»⁸⁴ αλλά και το ωροσκόπιο της Θεοδώρας καθώς και μια αστραπή που είδε επάνω της, προέβλεψε γι αυτήν ένα «λαμπρό» μέλλον. Μια «εκπληκτική» κοινωνική άνοδο, με διάκρισή της ανάμεσα στις άλλες γυναίκες και σύντομη απόκτηση φήμης, γοητείας και διπλωματίας.⁸⁵ Επιπρόσθετα ο μυθιστοριογράφος αναφέρει πως ο Λυδός, μένοντας έκπληκτος από τη φιλομάθειά της Θεοδώρας βοήθησε κι αυτός, ώστε, μαζί με το φίλο του Στοβαίο, να προσδώσουν στην πανέξυπνη και εκκολαπτόμενη μικρή εταίρα τον θησαυρό των γνώσεών τους. Να τη βοηθήσουν να στοιχειοθετήσει αυτή την ασύλληπτα μοναδική κουλτούρα και καλλιέργεια που αποτυπώνεται κυρίως στα πορτραίτα της.⁸⁶

4. Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, στο κεφάλαιο περί της παιδικής ηλικίας της Θεοδώρας, κρίνω, πως εκτός της «απαξιοτικής» γραφής του σύγχρονου της Προκοπίου, οι C. Diehl, K. Θεοχάρους, P. Cezaretti και G. Rachet ευθυγραμμίζονται σε μια θετική, θα έλεγα, περιγραφή της κόρης του Ακακίου και κατά τη διάρκεια της παιδικής και πρώιμης εφηβικής ηλικίας της. Μάλιστα, δεν διστάζουν να σχολιάσουν και να αποδώσουν ευθύνες, τόσο στη μητέρα της Θεοδώρας, όσο και σε άλλους ενδογενείς και εξωγενείς παράγοντες που συνετέλεσαν στην μεταλεγόμενη ως ανήθικη και πολλές φορές κατακρινόμενη παιδική ζωή της μετέπειτα αυτοκράτειρας, συζύγου του Ιουστινιανού του Α'. Επίσης, πρέπει να αναφερθεί ότι ο τελευταίος ιστορικός της συγκεκριμένης μελέτης, G. Ρούσσο, από καθόλου έως ελάχιστα και επιγραμματικά αναφέρεται στην πολύ νεαρή ηλικία της Θεοδώρας, δια τούτο και δεν συμπεριλήφθηκε στο κεφάλαιο.

⁸³βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 46-49, πρβλ. Ιωάννης Λυδός, *Περί Αρχών της Ρωμαίων Πολιτείας*, τόμ. III, σ.57

⁸⁴Ο Λυδός, μη πιστεύοντας στο «τυχαίο» και μελετώντας τα φυσικά καιρικά φαινόμενα, αναφέρθηκε στους *ειδούς* ή «ιδούς» ή «ειδιούς» (από το λατινικό *idus*). Κατά τον συγκεκριμένο φιλόσοφο, με τη λέξη αυτή οι Ρωμαίοι ενοούσαν τη δέκατη Πέμπτη μέρα των μηνών Μαρτίου, Μαΐου, Ιουλίου και Οκτωβρίου, καθώς και τη δέκατη τρίτη των υπολοίπων μηνών: βλ. G. Rachet, κεφ. III, σ. 49.

⁸⁵Στο σημείο αυτό η Θεοδώρα, ακούγοντας τις προβλέψεις του Ιωάννη Λυδού όχι μόνο ενθουσιάστηκε, αλλά και μέσα από την παιδική της αφέλεια και ανωριμότητα ευχήθηκε να κατακτήσει το Βυζάντιο. Να γίνει η πιο «*ταλαντούχα και αδιάτρωπη εταίρα*», ώστε κανείς να μη την αγνοεί: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. IV, σσ. 60-68.

⁸⁶βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III-IV, σσ. 46-49, 56-68.